

XI.

Mik lennének e rendszernek következei az egyéni s polgári szabadságra s a nemzetiségi ellentétek kiegyenlítésére.

Tegyük fel, hogy a fentebbiekben csalódtam; s azon kulcsot megtaláljuk, mely szerint az ország területe s hivatalai a nemzetiségek között oly módon osztathatnak fel, mely azoknak mindegyike által igazságosnak ismertetik.

Egyesek e rendszabályok keresztülvitelét talán célznak tekintik, s ha csak a közhivatalok kedvök szerint osztattak fel, elérték mindent, mi őket a nemzetiségi mozgalomnál lelkesedésre ragadta. – De a hasonlíthatlanúl nagyobb szám másképp gondolkodik. Ezeknek céljuk nem a megyéknek s választókerületeknek oly felosztása, mely által személyes kilátásaik táguljanak, hanem az, hogy egyéni s politikai szabadságuk mentül nagyobb, – saját nemzetiségek kifejlődése mentül gyorsabb s biztosabb legyen.

Vajjon e célakat előmozditjuk-e, ha az állást, melyet az egyes nemzetiségek az államban elfoglalnak parancsoló törvények által szabályozzuk?

Nézzük mindenekeelőtt a befolyást, melyet e rendszer a nemzetiségek szabad fejlődésére és a közöttök létező surlódások megszüntetésére gyakorolna.

Előadtam a nehézségeket, melyekért törvényhatóságainknak nemzetiségek szerinti új felosztását csaknem kivihetetlennek tartom. Hátra van egy s talán a legnagyobb.

Az alap, mely szerint e felosztásnak történni kell nem a historiai jog, hanem az arány, melyben a nemzetiségek az egyes törvényhatóságokban egymáshoz állnak, s ebből világos, hogy – ha csak az elvet, melyből kiindultunk, sérteni nem akarjuk – e felosztás soha definitív, – egyszer mindenkorra bevégezett – ténynek nem tekinthető.

Ha az igazsággal, századunk felvilágosodásával s a szabadság és egyenlőség elveivel meg nem egyezik, hogy azon népnek nyelve, mely az országot meghódítja s egy ezreden át fentartotta, a közéletben előnyökkel birjon: bizonyosan még kiáltóbb igazságtalanság lenne az; ha egy bizonyos nyelv kizárólagos használata csak azért parancsoltatnék a törvény által valamely törvényhatóságban, mert lakóinak többsége egy fél század előtt ezen nyelvet használta. Mihelyt elvként elfogadtuk, hogy minden törvényhatóságnak hivatalos nyelve lakóinak absolut többsége szerint imperatív törvény által határozassék meg s hogy ott hol ily többség nem létezik, a törvényhatóságok új felosztása eszközöltessék, magától következik: hogy mind a hivatalos nyelv feletti határozat, mind a törvényhatóságok felosztása mindannyiszor megújítandó, valahányszor a számarány, melyben a különböző

nemzetiségek az egyes törvényhatóságokban egymáshoz állnak, megváltoznak.

Kétségen kívül nem fekszik az ország érdekében, hogy a törvényhatóságoknak új felosztása s az egyes helyeken használt hivatalos nyelv meghatározása a törvényhozás tanácskozásainak mindig új tárgyát képezze; miután tehát előre látható, hogy, ha ezen elvek elfogadtnak, minden nemzetiség saját nyelvének terjesztésére minden eszközt fel fog használni: az államnak kötelességei közé tartoznék, hogy e nemzetiségi proselitimusnak korlátokat szabjon, vagy legalább az egyes törvényhatóságnak azon törekvését, hogy nyelv tekintetében a status quo fentartassék, támogatssa. És vajjon mily eszközökkel teheti ezt?

Felesleges, hogy e kérdés részleteibe bocsátkozzam. Miután törvényhatóságaink nem osztathatnak fel nemzetiségek szerint oly módon, hogy a legtöbbségben nem maradnának számos egyesek, kik nemzetiségekre nézve az abszolút majoritáshoz nem tartoznak, lehet-e legkisebb kétségünk az iránt: hogy midőn a nemzetiségek egyenjogúságát az által akarjuk biztosítani, hogy minden körben egy nemzetiségnek abszolút uralmát alapítjuk meg; ez által csak azt érjük el: hogy minden körben azon nemzetiség, mely a majoritást képezi a többieket elnyomja, mit ezek ott, hol az abszolút többség az övék, bőven viszonzni fognak; míg végre a dolgok természetes kifejlődésében a kölcsönös elnyomás hazánkban tetőfokát érte el s nemzetiségi ellentéteink nyílt ellenségeskedéssé fajulnak. –

Hogy e rendszernek következei egyes nemzetiségekre nézve veszélyesebbek, s hogy például a német és szerb, mely valamint jelenleg; úgy minden új

felosztás után is csak igen kevés törvényhatóságban fogná az absolut többséget képezni, ezen állapotok súlyát inkább érzene, mint például a román, a sláv s főképp a magyar, az világos: de egészben véve e rendszernek következményei közösek s a tapasztalás rövid idő után meg fogná mutatni, hogy az mi azért állítottatott fel, hogy az ország minden nemzetiségeinek egyenjogúságát biztosítsa, csak oda vezetett, hogy azon nemzetiségek között, melyek szent István koronájának tartományaiban laknak, egy sem maradna, mely magát mindenütt, hol többségben nincs, határtalanul elnyomva nem érezné.

Ez ellen felhozható, hogy a kormány a dolgoknak ezen kifejlődését nem fogná tűrni s mint a minoritások természetes védője a többségnek követeléseit a méltányosság határai közé szorítaná. Nem hiszem, hogy oly rendszer, mely mellett a kormány arra kényszerítették, hogy minden egyes törvényhatóságban a többséggel szüntelen küzdelemben álljon, annak erősítéséhez vezet, főképp ha ez által senkit háladatosságra nem kötelez, mint ez esetben, hol azon nemzetiségek, melyek, midőn azon törvényhatóságokban, hol minoritásban vannak, a kormány által védelmezettek, másokban, hol a többséget ők képezik, általa akadályozva éreznék magokat. De ha ettől elvonatkozunk is, kérdem: miben álljon az előny, melyet az egyes nemzetiségek a törvényhatóságoknak új¹ által³ felosztása² nyernének? – ha saját nemzetiségöknek terjesztésében még azon körben is akadályoztatnak, melyet a törvény számukra kijelölt s ha minden lépésök, mely erre czéloz csak a központi hatalomnak beleavatkozását vonja maga után.

Többször kimondám – s minthogy a nemzeti-ségi kérdésnek megoldása attól függ, hogy az okok iránt, melyeknek e kérdés fölmerülése tulajdonítható, tisztában legyünk, újra kimondom – hogy a nemzetiségi mozgalmak nem a különböző nemzetiségek között létező ellenszenv s nem egyesek fondorkodásai által, kik e kérdést nagyravágyásuk eszközéül használják, idéztetett elő.

A nemzetiségi mozgalomnak való alapja azon kegyelet, melylyel minden jobb ember elődeinek emlékéhez, s a tőlök öröklött nyelvhez ragaszkodik; azon természetes ösztön, mely arra készlet, hogy egyéni szabadságunkhoz ragaszkodjunk, s ne nyugodjunk meg helyzetünkben, míg azt, főkép abban mihez szívünk köt, elismerve nem látjuk; s ha ezen érzések most erősebbekké váltak s a legujabb időben más fontos érdekeket háttérbe szorítanak, ennek oka hazánk különböző népeinek emelkedő miveltségében kereshető, mely által saját nemzetiségöknek tisztább öntudatához jutottak: de épen azért ne higgye senki, hogy e mozgalom az által hárittathatik el, ha a gyűlölet, melyre magokat némelyek a vita között bizonyos nemzetiség iránt elragadtatták, vagy egyes szóvivőknek nagyravágyása kielégített.

A nemzetiségi mozgalom csak azon nagy szabadsági mozgalomnak egy része, mely egy század óta Europa népeinek csaknem minden viszonyait átalakítá. Lerontása azon korlátoknak, melyek által egyes nemzetiségek magokat eddig kifejlődésökben akadályozva érezék, biztosítása szabadságuknak, ez az: mit az ország polgárainak roppant többsége nemzetiségi követelései alatt ért, s ezeket ki fogjuk-e elégíteni azáltal, ha a kizárólagos uralom helyett, melyet egy

nemzetiség az egész országban gyakorolt: hasonló, sőt sokkal nagyobb s kiméletlenebb uralmat alapítunk meg, csak azon különbséggel, hogy az minden törvényhatóságban más nemzetiség által gyakoroltatik.

Oly mozgalom, mely a szabadság biztosítására kezdetett meg, nem fejeztethetik be oly intézkedések által, melyek csak az egyéni szabadság még nagyobb korlátozásához vezetnének, s melyek által a politikai szabadság azon alakban s értelemben, melyben az jelenleg Európa népei törekvéseinek fő célját képezi: lehetetlenné válik.

De arra, hogy valamely rendszer következeiről ítéljünk, nem elég, ha annak hatását csak egy irányban ismerjük.

Az egyéni s politikai szabadság a legáltalánosabb, de nem egyedüli célja korunk törekvéseinek s bizonyos, hogy nem elégitheti ki századunk népeit, semmi mi azoknak materialis érdekeikkel ellentétben áll.

A legszabadabb alkotmánytól megkívánjuk, hogy mellette jó közigazgatás lehetséges legyen, s az igazság kiszolgáltatása mindenkinek azon biztosságot nyujtsa, mely minden anyagi jólétnek első feltétele s vajjon az ajánlott rendszer mellett számithatunk-e erre?

Csalódik, ki a hivataloknak nemzetiségek szerint való felosztásában csak oly követelést lát, mely egyesek által saját érdekekben állítottatott föl, de melynek a nemzetiségek tömege fontosságot nem tulajdonít, sőt mihelyt azon elv elfogadtatott: hogy minden nemzetiségnek állása törvény által biztosítandó, a követelés a dolgok természetében fekszik. Ugyanazon okok, melyek az ország territorialis felosztása mellett felho-

zatnak, épen úgy szólnak a hivatalok felosztása mellett; és ha a nemzetiségek biztossága azt kívánja, hogy közülök mindenik saját körében más nemzetiségek befolyásától megoltalmaztassék: nem kevésbé kívánja biztossága azt is, hogy azok között, kik a törvények végrehajtásával megbizattak – a tisztviselők s birák között – minden nemzetiség meghatározott arányban képviselve legyen. Ez annyira áll, hogy a hol csak a nemzetiségi kérdés fölmerült, habár a territorialis felosztás senkinek eszébe nem jutott is, a hivatalok felosztása az első követelés, melylyel minden nemzetiség érdekeinek biztosítására fellép; mire, hogy távolabb fekvő példákat mellőzzek, csak azon privilégiumokra hivatkozom, melyek szerint a közepkor alatt több városaink német lakói arról biztosítottak, hogy a birói hivatal kizárólag, vagy felváltva a magyarokkal minden második évben német polgárral töltsék be.

Nem akarom taglalni a nagy nehézségeket, melylyekkel különböző nemzetiségeink száma miatt oly szabályoknak felállítása nálunk járna, melyek az egyes nemzetiségeknek igényeit kielégíthetnék s nem vizsgálom mennyire férnének össze azon elvekkkel, melyeket alkotmányos országban a hivatalok betöltésénél követünk kell. Magában világos, hogy a hivataloknak a nemzetiségek között egy meghatározott arányban felosztása azon hivataloknál, melyek választás útján töltenek be, a választási szabadsággal nem fér össze, s azoknál, melyek a kormány kinevezésétől függnek, a felelősség elvének alkalmazását lehetetlenné teszi; – de ha mind ezen nehézségektől elvonatkozunk: vajjon hisszük-e komolyan, hogy e rendszer mellett egy czélszerű, honunk igényeinek megfelelő közigazgatás lehetséges?”

Ha az egyesnek kilátásai, melyekkel a hivatalos pályára lép, nem képességétől hanem nemzetiségétől függnék s a miniszter szintűgy, mint a választó a hivatalok betöltésénél nem az illetőnek képességét, hanem csak a törvényt veheti tekintetbe, mely a hivatalnokok nemzetiségéről rendelkezik; ha egy körben a legkitünőbb férfiak, csak mert egy bizonyos nemzetiségnek tagjai, nem alkalmazhatók, a másokban olyanok, kik kötelességeiknek nem felelnek meg, azért nem mozdíthatnak el, mert helyettök más ugyanazon nemzetiséghez tartozó alkalmas egyén nem található: vajjon ily elvek szerint rendezett közigazgatás megfelelhet-e a legméréselkeltebb igényeknek?

Volt idő, midőn a hivatalképesség kizárólag a nemességre vala szorítva s bizonyosan nincs senki, ki e viszonyok megújítását lehetségesnek tartaná; de vajjon oly törvényes intézkedés, mely által a hivatalok betöltésénél szinte nem a közigazgatás szükségai, hanem csak az egyes nemzetiségek jogai vétetnének tekintetbe, nem ugyanazon következtéseket vonná-e maga után? – s ha a rendszert képtelennek tartjuk, mely szerint az országos hivatalok betöltésénél csak az elődök érdemei s a kijelöltnek nemzetiség fája vétetik tekintetbe: valóban nem sokkal jőzanabb, ha most a hivatalok betöltésénél nem egyes családok-, de egyes nemzetiségekre nézve hasonló privilegiumokat állítunk fel, melyek végre is szinte csak a fajon és származáson alapszanak.

Az előadottakból úgy tartom világos: hogy a mennyiben honpolgáraink nagy többsége midőn a nemzetiségi mozgalmakban részt vesz, csak egyéni s politikai szabadságának biztosítását s azt keresi, hogy e szabadsággal saját nemzetiségének kiterjesztésére

élhessen: ezen cél az ajánlott rendszer által nem érhető el.

S most fordítsuk figyelmünket a befolyásra, melyet e rendszer állami viszonyainkra gyakorolna.

Többször kimondám azon meggyőződésemet: hogy a nemzetiségi kérdés háttérbe szorítá, de nem semmisíthette meg azon érzelmeket, melyekkel hazánk különböző ajku lakói a közös hazához századok óta ragaszkodtak s hogy a nagy többség bármennyi lelkesedéssel nyilatkozik saját nemzetisége mellett, ezt azon meggyőzéssel teszi, hogy e követelések teljesítése által az ország jövője nem veszélyeztetik. A nemzetiségi kérdés legbuzgóbb pártolói érzik s bevallják az összeköttetést, melyben Magyarország állása saját követeléseik teljesítésével áll, s midőn arra törekcsenek, hogy a hely, melyet saját nemzetiségök a hazában elfoglal, mentül kitünőbb legyen: nem is kívánhatnak egyebet, mint hogy az ország maga mentül függetlenebbé, mentül hatalmasabbá váljék. E nélkül minden mit saját nemzetiségök számára a hazában kivívtak, nem bir semmi fontossággal.

És e részben az indítványba hozott rendszernek mik lennének szükséges következesei?

A nemzetiségek különfélesége egymaga nem akadály, hogy valamely ország a hatalom azon fokára emelkedjék, mely függetlenségének biztosítására szükséges. Miután Európában igen kevés államot találunk, mely csak egy nemzetiségű polgárokat foglalna magában, szabályképen állithatjuk fel: hogy a nemzetiségek különfélesége, a mennyiben az valamely országban mint tény létezik, nem akadályoztatja azon egységi érzetet, mely minden állam hatalmának, sőt fennállásának első feltétele.

Másképp áll ez, ha a nemzetiségi különféleségnek fentartása s az egyes nemzetiségek érdekeinek biztosítása az állam fő céljának vétetik, melynek minden más célok s érdekek alárendelendők.

Vegyünk fel egy practicus példát, mely minden theoreticus taglalásoknál többet bizonyít.

Tagadhatatlan, hogy napjainkban a confessionalis különbségek az államot nem veszélyeztetik. Azon arányban, melyben a vallás-szabadság elve elfogadott a vallás különbsége az államra nézve elveszte fontosságát, s nem jut senkinek eszébe, hogy valamely állam veszélyben forog, mert polgárainak egy része katolikus másika protestans, s mert e felekezeteknek mindegyike híveinek körét hitszónoklatok, iskolák s az irodalom által terjeszteni iparkodik. Mind ez által versengés támadhat a különböző felekezetek között, talán surlódások is, és néha kölcsönös elkeseredés: de az államra nézve, mely minden felekezetet szabadságában egyiránt oltalmaz bizonyosan, semmi veszély s örültnek fognók mondani azon államférfiút, ki az állam biztosságának nevében azt követelné, hogy az egyházak egyike szabad kifejlődésében vagy saját tanainak terjesztésében korlátoltassék, sőt a mennyiben ennél csak törvényengedte eszközökkel él, hogy terjeszkedésének akadályok álltassanak elébe. – De gondoljuk magunknak, hogy egy vagy több vallásfelekezet szabadságának s azon befolyásnak biztosítására, mely őt az államban megilleti, azon követeléssel lépne fel: hogy felekezete az államban külön testületet képezzen, külön területtel, külön jogokkal, melyek szerint a vallásfelekezet a törvényhozáznál külön képviseltessék, a közigazgatásban meghatározott számu tisztviselők által részt vegyen: vajjon

ki nem fogja elismerni, hogy ez az állam legnagyobb veszélyeztetése nélkül nem történhetik, s hogy egy ország határai között több külön államnak felállítása, a nemzet egyes részeinek több, különszervezetű testekre felosztása minden valószínűség szerint ugyanazon következtetéseket fogná előidézni most, mint akkor, midőn Franciaország protestansai vallásos szabadságuk biztosítására külön városokat külön erősségeket követeltek s katolikus polgártársaik irányában mint szervezett testület léptek föl, míg Richelieu ezen állapotoknak haddal véget vetett és Franciaországot azon szétदारabolástól megmentette, melyben Németországot látjuk. S vajjon ha nem a vallási, de a nemzetiségi érdekek biztosítására ugyanezen eszközökhöz nyulunk: ennek nem ugyanazok lennének-e következtetései?

Nem tartozom azok közé, kik a nemzetiségi mozgalomnak a vallásos mozgalomhoz hasonló fontosságot tulajdonítanak. – A vallásos mozgalom hasonlíthatlanul több fontossággal bír, nem csak magában véve, hanem a nép szemei előtt is. De bármennyire különbözik a tárgy, bármennyire különböznek a századok melyekben e két mozgalom fellép: az emberi természet ugyanaz marad, s ez ugy hozza magával hogy a szenvedély felett, melylyel a küzdelem folyik, nem a tárgynak fontossága, hanem a küzdelem élénksége határoz. Hol ez nagy s egy ideig tartott: a fanatismusnak egy bizonyos neme nem marad el soha. A mit minden egyes a küzdelem folytában tett és szenvedett, a becsületérzés, mely miatt magát legyőzöttnek bevallani nem akarja, sokkal többet tesz, hogy a küzdők ellenségekké váljanak, mint küzdelmeiknek tárgya.

Azonkívül hazánk sajátos viszonyaiban vannak okok, melyekért ezen rendszernek a nemzetiségekre alkalmazása nálunk még veszélyesebbé válik.

Általános tapasztalás mutatja, hogy szűkebb körök az egyénre mindig több vonzó erővel bírnak. Természetes önzésünk, melyet legyőzhetünk, de melytől egészen senki nem szabadulhat, úgy hozza magával, hogy bármily egészsnek egyes részei annál inkább ragaszkodnak hozzá, mennél több befolyást gyakorolhatnak annak fejlődésére. A bölcs elvként tűzheti ki magának, hogy családját inkább szeresse mint magát, a hazát inkább mint családját, s az emberiséget, inkább mint hazáját, de bizonyos: hogy az embereknek nagy többsége gyakorlatilag épen az ellenkező irányt követi. – Magában véve ebben nincs veszély, sőt azon kötelek, melyek által az egyes magát kisebb köréhez lánczolva érzi csak még erősítik az egészsnek tömörségét, ha azon kapcsok, melyek e kisebb köröket összetartják, nem oldattak fel, s köztök s az egész között ellentét nem idéztetett elő.

Valamint a vonzalom, melyet az egyes saját községe vagy tartománya iránt érez: úgy a lelkesedés, melylyel nemzetiségéhez ragaszkodik, nem csak nem gyöngíti, sőt még szilárdabbá teheti azon köteleket, melyek őt a hazához fűzik; míg azon összeköttetés világos marad, melyben községének jóléte vagy nemzetiségének kifejlődése az egész jólétével s felvirágzásával áll – de csak addig – s mihelyt azon kapcsok, melyek a részeket egymáshoz s mindeniket az egészhez kötik, feloldatnak; s az egyes részeknek érdekei, ha csak látszólag is az egészsnek érdekeivel összeütközésbe jönnek: az emberek többsége ragaszkodni fog a közelebb állóhoz, ahhoz mihez

inkább kötve érzi magát, mivel saját érdekeinek összefüggését inkább érzi.

Mentül általánosabb tehát a nemzetiségi lelkese-
dés napjainkban, s mentül elevenebb az érdek, mely-
lyel az egyesek saját nemzetiségök fejlődését követik:
annál szükségesebb, hogy a kötelékek, melyek a haza
minden nemzetiségét egy nagy egészszé fűzik egybe,
ne bontassanak fel s azon meggyőződés ében tartas-
sék valamennyiben, miként nemzetiségének biztossága
is csak az egész országnak fennállásától függ. Az
indítványozott intézkedések pedig épen az ellenkező
eredményhez vezetnének s teljes biztossággal mond-
hatjuk előre, hogy valamint a közhivatalok nemzeti-
ségek szerinti betöltése oda vezetne, hogy a közhiva-
taltalnokok nagyobb része nem az ország, hanem
külön nemzetiségök szolgáinak tekintené ma-
gát: ugy az ország területének ezen elv szerinti fel-
osztása csak azt vonná maga után, hogy minden
egyek magát nem a haza, hanem saját nemzeti
kerülete polgárának érezné; mi ha mindenütt
veszélyes, hazánkban bizonyosan kétszeresen az.

Hazánk minden nemzetiségei között a magyaron
kívül egy sincs, mely az ország határain nem terjedne
túl. Valamint dél felől a szerbeket s románokat ugy
északon a slávokat és oroszokat csak az ország po-
litikai határai választják el más országokban s birod-
almakban lakó véreiktől, s valóban az optimismus-
nak rendkívüli foka szükséges, hogy feltegyük miként
hazánk nemzetiségek szerinti felosztása a nemzetiségek
minden igényeit állandóan kielégitheti. Ha egyszer
elismerjük, hogy az egyes nemzetiségek fejlődése csak
különállásuk által biztosítható; a nemzetiségi törek-
vések e hon új felosztásánál nem állhatnak meg, s

arra fognak irányoztatni szükségképen, hogy a hazánkban lakó néptöredékek határainkon túl lakó testvéreikkel olvadjanak egybe; mi csak az ország felosztását vonná maga után, s pedig annál bizonyosabban, minthogy az országnak ily felosztása nem csak azon kötelekeket gyöngitené, melyek e hon polgárait a közös hazához kötik; hanem az egyes részeknek kezébe adnák az eszközöket is, melyek által e törekvések kivitele lehetségessé válik.

Jól tudom, hogy vannak egyesek, kik a magyar állam territorialis épségét oly valaminek tekintik, mi csak a magyar nemzetiség érdekében fekszik s az osztrák birodalom hatalmával s egyes nemzetiségek érdekével ellentétben áll. A felhozott okok ennél fogva némelyeket talán inkább az ajánlott intézkedések előnyeiről mint azoknak káraitól győzhetnék meg. Szükséges tehát, hogy még azon hatásra is fordítsuk figyelmünket, melyet hazánk területének nemzetiségek szerinti felosztása az öszves osztrák birodalomra s azon nemzetiségeknek jövőjére gyakorolna, melyeknek érdekében az jelenleg leginkább kívántatik.
